

Algemeen kiesrecht

DOOR

ANT. PANNEKOEK.

Het kiesrechtvraagstuk is thans officieel, door de regeering, aan de orde gesteld.

De steeds aanzwellende kiesrechtbeweging, die te voren nog slechts haar werking op partijprogramma's deed gevoelen, heeft nu bewerkt — wat natuurlijk niet kon uitblijven — dat een regeering zal trachten, dit vraagstuk op te lossen, tot bevrediging, wel niet van de arbeiders, maar van de bourgeoisie. Maatregelen, die de bezittende klasse tot stand brengt, hebben als onmiddellijk doel natuurlijk nooit een anders ongemak, maar alleen eigen ongemak uit den weg te ruimen. Waar-door de bezittende klasse geplaagd wordt, en waarom er voor haar een kiesrechtvraagstuk bestaat, is niet, dat de arbeiders het kiesrecht niet hebben, maar dat ze het *willen* hebben, en steeds luider den eisch van algemeen kiesrecht doen hooren. En zij weet, dat met een ontevreden, zich tot steeds sterker verzet organiserende arbeidersklasse op den duur geen huis te houden is.

Vandaar de neigingen, de ontevredenheid door toegeven, door kleine concessies te dempen. Maar... is dit een kleine concessie? Haalt men door het algemeen kiesrecht niet het paard van Troje binnen; haalt men zich niet, om tijdelijke rust, voor de toekomst een zeker verderf op den hals? Want algemeen kiesrecht legt de macht in handen van de groote volksmassa, waarin de minderheid der kapitalisten verzinkt. Dan is het toch maar veiliger, niet toe te geven, te steunen op eigen macht en te vertrouwen op de geweldige machtsmiddelen, die den staat en haar regeerders in het uiterste geval ter beschikking staan. Maar is het geen spookbeeld, die zogenaamde volksmacht? Is niet juist dikwijls gebleken, wat een voortreffelijke beschutting voor de kapitalistenheerschappij democratische vormen aanbieden? Frankrijk kan als voorbeeld dienen, hoe de lichtgeloovige massa zich vergaapt aan den democratischen vorm en de inhoud, de werkelijke macht, aan de kapitalisten laat; hoe de aanbidding van republiek en democratie een

der beste middelen is, de arbeiders te bedriegen en het opkomen van een zuiver klassebewustzijn tegen te houden.

Zoo aarzelt en slingert de regeerende bezitter tusschen tegenstrijdig vreezen en hopen, soms in blijmoedig vertrouwen op de toekomst geneigd tot toegeven, dan weer, beducht voor de wassende proletariërs-macht, geneigd tot straf verzet; van deze weifeling tusschen tegenstrijdige neigingen is de splitsing der burgerlijke partijen in verschillende frakties, die ieder wat anders willen, een natuurlijke uiting en een voortreffelijk beeld. Nu is het doel, dat de bezittende klasse zich stelt: een bestendige rustige heerschappij, door geen enkel middel te verwezenlijken; noch door toegeven, noch door scherp verzet kan zij de arbeidersklasse in haar ontwikkeling tegenhouden; haar rijk is ten ondergang gedoemd. De grondoorzaak van de tegenstrijdige weifelingen ligt dus in de langzaam-maar-zekere ondergang der burgerlijke maatschappij.

Maar een beperkter doel kan zij wel bereiken: haar heerschappij zoo lang mogelijk rekken, en in het nastreven van dit doel, omdat het bereikbaar is, is haar houding ondanks tijdelijke schommelingen vol listige vastberadenheid.

Moet zij toegeven, goed, maar dan zal het zóó zijn, dat zij in schijn, in den vorm toegeeft, om het wezen des te meer voor zich te behouden. Zij zal de eisch, waarvoor gestreden wordt, desnoods woordelijk overnemen om de kracht van den dan van zijn pakkende leuze beroofden strijd te breken, maar haar bedoeling door bijbepalingen onwerkzaam maken. Dat is het gevaarlijke oogenblik voor de arbeiders-beweging, waarin het geldt, achter dit bedriegelijke spel de waarheid te doorzien. Hoe grooter het deel der strijders is, dat zich aan te groot vertrouwen en aan ongegronde illusies omtrent de bedoelingen der machthebbers overgegeven heeft, hoe lichter de beweging zal ineenzinken. Daarom geldt ook voor een kiesrechtbeweging de eisch, dat zij niet alleen in breedte en omvang, maar ook in innerlijke kracht, d. i. bewustheid, moet groeien, om op het beslissende oogenblik stevig en vast te staan, als de bezittende klasse deze taktiek wil toepassen. 1)

Zoover is het hier nu echter nog niet. Haar liberale helft is hier nu nog slechts tot het besluit gekomen om de beslissing uit te stellen, wat ook reeds vóór „de schoonste uitvinding dezer eeuw” als gelukkige oplossing in tijden van tweestrijd gold. Het wegruimen van het grondwettig bezwaar is voor den burgerlijken kiesrechtvriend een belangrijke en noodzakelijke stap, voor den tegenstander echter een onschadelijke formaliteit, die tot niets verbindt. Zoo zouden voor- en tegenstanders

1) Zoo was het Tsaren-manifest van 30 October, zoo onvertrouwbaar ieder wist, dat het was, voldoende, om vele burgerlijke en intellektuele elementen wankel te maken, en zoo de beweging te verzwakken.

op het blanco-artikel saamgebracht worden. De onwillige konservatieven, die zelfs voor deze formaliteit vreesden, werden in den vorm eener Staatscommissie uitgenoodigd, zelf te bedenken, welke waarborgen tegen te veel democratie zij in de grondwet wenschen. Zoo tracht een meerderheidlooze regeering een meerderheid samen te scharrelen, door uit haar ontwerpen alle beginselkracht uit te lichten; in plaats van algemeen kiesrecht zou dan over vier jaren een verknoeid en krachteloos gemaakt blanco verschijnen — tenminste, als men de regeering nu rustig haar gang liet gaan.

Maar de arbeiders zullen niet stilzitten. Dezelfde beweging, wier zwakke beginnende kracht der eerste jaren zich in deze eerste slappe concessie der regeerende klasse openbaart, zal blijven en groeien. Ook juist door deze concessie; dit eerste succes, hoe klein ook, is een aanmoediging; het versterkt het geloof in de doeltreffendheid der kiesrechttagitatie, en port ook kringen van arbeiders op, die tot dusver wegbleven. Maar meer waarde heeft dit succes niet; voor de arbeiders is blanco geen oplossing en niet eens een begeerenswaardig tusschenstation. Alleen hij, die aan een stuk papier, de grondwet, de geheimzinnige macht toekent, een dam voor den politieken invloed der arbeiders op te werpen, kan in het opruimen van de grondwettige hindernis een belangrijke stap zien. Wie echter weet, dat de werkelijke maatschappelijke machtsverhoudingen beslissen, ziet vooruit, dat met het verzet der bezittende klasse tegelijk ook de papieren hindernis vervallen zal. Was de grondwet op 't oogenblik blanco, wij zouden met het algemeen kiesrecht waarschijnlijk niet verder zijn, dan nu; de bezwaren, die zich op de grondwet beroepen, zijn even als alle andere, praatjes, uitvluchten, om werkelijken onwil te verbergen, en die ineens verdwijnen, als de bezitters voelen, dat zij moeten toegeven. Natuurlijk is er geen enkele reden, als er niets anders te krijgen is, tegen de verwijdering van het grondwettig bezwaar te zijn — onze partij heeft indertijd wel de kieswet-Van Houten aanvaard — maar het doel van de kiesrechtbeweging moet, tegenover het blanco plan, voor en na blijven, het algemeen kiesrecht in de grondwet vast te leggen.

* * *

Men mag aan de argumenten, die tegen het A. K. ingebracht worden, niet al te veel waarde hechten. Zij zijn niet de oorzaken van den onwil, maar de gevolgen, de uitdrukking, en als door den krachtigen aandrang der arbeidersklasse de onwil moet bukken, dan vallen die tevoren zoo geweldig uitgebazuinde bezwaren meteen weg. Zij zijn echter de moeite van het beschouwen waard, omdat zij het karakter van den strijd goed doen uitkomen.

Het kiesrecht, zoo zegt een bekend liberaal leerstuk, is geen recht

dat ieder burger van nature of krachtens zijn burgerschap toekomt, maar een *functie*, die door den wetgever op zoodanige wijze toegekend wordt, als het *staatsbelang* eischt. Natuurlijk het staatsbelang, zooals de wetgever, d.i. de klasse, die op 't oogenblik aan het roer is, het opvat; en aangezien deze klasse wel niet staatsbelang zal noemen, wat zij in strijd met haar eigen klassebelang acht, komt het hierop neer, dat de heerschende klasse het kiesrecht zoodanig regelt, als met haar heerschappij het beste strookt.

Deze formule is dus de brute macht, gekleed in den vorm van een rechtsterm; zij is de uitdrukking van een klasseheerschappij, die zich wil handhaven; zij is het beginsel van de 18de eeuwse familieregeering van een regentenkliek, die zichzelf aanvulde, op de moderne parlementaire vormen overbracht.

Nu mag de formule van de staatsrechtelijke functie van het kiesrecht al eens opgehaald worden, om aan onwil der heerschende klasse een diepzinnigen vorm te geven: een argument tegen het A. K. is zij eigenlijk niet. Het *kàn* voorkomen, dat de bourgeoisie voor haar belang A. K. noodig acht, met name in die tijden en landen, waar zij met een machtige vorsten- of adelsklasse te strijden heeft; in Rusland bijv. staat het A. K. op het liberale programma, al zal het daar bij verder voortschrijden der revolutie wel weer van verdwijnen. Aan de formule is dus niet te zien, dat zij noodzakelijk A. K. zou moeten uitsluiten; tegenover het ja der konservatieven staat het neen der vrijzinnig-demokraten en men zal dus bij de eersten naar nog andere beweeggronden moeten vragen, waarom zij A. K. verkeerd vinden.

Het argument, dat naar 't schijnt de meeste kans heeft, in den komenden strijd opgeld te doen, en voor een paar jaar, naar wij meenen, het eerst door *De Nederlander* is gebruikt en onlangs weer door de *N. Rott. Ct.* opgehaald, luidt aldus: het A. K. zal, daar de meerderheid der bevolking uit arbeiders bestaat, een *klasseheerschappij der arbeiders* brengen. Vroeger kon er wellicht van een klasseheerschappij van kapitalisten gesproken worden, maar tegenwoordig zijn kapitalisten en arbeiders, boeren en burgers allen in het kiezerscorps vertegenwoordigd, zonder dat de eene klasse de andere overheerschen kan.

Natuurlijk heeft Mr. S. van Houten deze lofspraak op de volmaaktheid van zijn kieswet met graagte overgenomen. De vrijzinnig-demokraten echter voeren er tegen aan, dat daarmee door brave liberalen de socialistische leer van den klassenstrijd aanvaard wordt. De *N. Rotterd. Ct.* heeft dit verwijt trachten te ontzenuwen door te zeggen: naast de belangentegenstelling bestaat ook een harmonie der klassen; maar zij gelooft blijkbaar zelf niet genoeg aan die harmonie, om haar vrees voor A. K. af te leggen. Was zij met de leer der socialisten beter bekend geweest, dan liberale krantenschrijvers gewoon-

lijk zijn, dan had zij dit verwijt veel afdoender kunnen terugwijzen. „Onze leer van den belangenstrijd der klassen,” zou zij zeggen, „is van de socialistische geheel en al verschillend. Voor de socialisten is de strijd der klassen een werktuig der maatschappelijke ontwikkeling, die naar het socialisme voert. Dat willen wij niet; de tegenwoordige strijd moet blijven; geen der klassen mag over de andere baas worden; zij moeten allen op dezelfde wijze als nu tegenover elkaar blijven staan vechten, zonder dat de maatschappij van haar plek komt. Want het kapitalisme met zijn klassen, zijn klassetegenstellingen en zijn klassenstrijd moet bewaard blijven.”

Inderdaad, men moet onze theorie zoo slecht kennen als een vrijzinnig-demokraat, om haar te verwarren met iets, dat hoogstens een kapitalistische parodie kan heeten. Geen spoor van besef toont deze van de geheel verschillende rol, die de verschillende klassen in de evolutie der maatschappij spelen; alle worden ze als gelijksoortig en gelijkgerechtigd over één kam geschoren. Of een klasse maatschappelijk overbodig en een voor den vooruitgang schadelijke minderheid is geworden: haar belangen gelden voor deze woordvoerster van het kapitalisme evenveel als die van een klasse, op wier schouders alleen de reuzentaak van den maatschappelijken vooruitgang rust. De bestaande klasseverhoudingen zijn haar heilig. Nu gaat het in den werkelijken klassenstrijd niet om kleine, op allerlei wijzen zich kruisende klassebelangetjes van de kleine burgers, de winkeliers, de landheeren, de pachtboeren etc.; het gaat om het groote alles overheerschende strijdpunt: vooruit naar het socialisme, of stagnatie in het kapitalistische moeras. In dezen strijd vindt de arbeidersklasse alle andere tegenover zich, die daarin als ééne bezittende klasse optreden. En waar er slechts twee partijen zijn, moet óf de eene, óf de andere heerschen; als iemand de klasseheerschappij der arbeiders zegt te vreezen, beteekent dit onvermijdelijk, niet, dat hij een evenwicht van vele minderheden, maar dat hij een klasseheerschappij der bezitters verdedigen en handhaven wil.

Maar wat is die zoogenaamde heerschappij der arbeiders? Zoo weinig kunnen de kapitalisten zich een maatschappij zonder voorrechten voorstellen, dat het onttrekken der voorrechten aan een kleine minderheid zich aan haar beperkten blik voordoet als een scheppen van nieuwe voorrechten voor de groote meerderheid. Hun kwaad geweten doet hen vreezen, dat zij gestraft zullen worden met datgene, waarmee zij gezondigd hebben. En toch kon een onbevooroordeelde studie van den ontwikkelingsgang der maatschappij — als zij daartoe tenminste in staat waren — hun leeren, dat de arbeidersklasse haar heerschappij alleen gebruiken kan, om de produktiemiddelen in gemeenschappelijk eigendom te brengen en daardoor de klassen zelve, de klassetegenstellingen en den klassenstrijd op te heffen. *Niet dus een nieuwe klasseoverheersching*

in plaats van de oude, *maar opheffing van alle klasseheerschappij* zal het eindelijke gevolg van het A. K. zijn.

De hier behandelde konservatieve argumenten tegen het A. K. toonen duidelijk, waar eigenlijk de strijd om gaat: behoud van het kapitalisme door de werkelijke meerderheid des volks, de arbeidersklasse, kunstmatig tot staatkundige minderheid te maken, of den weg openen voor een geleidelijke ontwikkeling naar het socialisme. Zij hebben het nut, dat zij duidelijk toonen, hoezeer het verzet tegen het A. K. uit een aan de beschaving vijandig klasse-egoïsme voortspruit, dat door haar politieke macht onhoudbare klassevoorrechten wil bestendigen,

Deze verwijzing naar de maatschappelijke beteekenis van het A. K. is ook noodig, om eenig licht te werpen op de voortdurende wrijvingen tusschen de arbeiderspartij en den Bond voor vrouwenkiesrecht. Voor deze vrouwen heeft de toekenning van een stukje vrouwenkiesrecht, hoe beperkt ook, de hooge waarde van de overwinning van een *beginsel* en zij zijn natuurlijk geneigd, dit hooger te stellen, dan een uitbreiding van het mannenkiesrecht tot meer of tot alle mannen. Ook weten wij, dat de drang naar vrouwenkiesrecht niet uit een gril voortkomt, maar uit een maatschappelijke noodzakelijkheid, en noodig is om werkelijke belangen te behartigen, om allerlei achterstelling van de vrouwen in de bestaande wetten op te heffen. Het kan dus den schijn hebben, als of tusschen haar voorkeur voor vrouwenkiesrecht en onze hoogerschatting van A. K. geen objektieve beslissing mogelijk is.

Deze schijn kan echter alleen diegenen bedriegen, die van de ontwikkeling der maatschappij geen begrip hebben. Wanneer zij alleen moesten dienen om kleinere belangen te behartigen, enkele misstanden en achterstellingen, hier van de vrouwen, daar van de arbeiders uit den weg te ruimen, dan zou men vrouwen- en arbeiderskiesrecht als gelijkwaardige eischen moeten beschouwen. Maar het algemeen kiesrecht heeft nog een ander, een hooger doel; het moet de politieke heerschappij aan de arbeidersklasse brengen, om deze in staat te stellen, de groote *ekonomische omkeering* der maatschappij, van kapitalisme tot socialisme door te voeren. Aan deze diep ingrijpende revolutionaire rol in de ontwikkeling der maatschappelijke produktie ontleent het A. K. zijn groote beteekenis, die het ver boven alle hulpmiddelen tot opheffing van kleine ongerechtigheden stelt.

Om die reden moet elke poging, beide eischen als *gelijkwaardig* aan elkaar te koppelen, beslist teruggewezen werden. Wat natuurlijk niet wegneemt, dat er voor onze partij geen enkele reden is, het vrouwenkiesrecht niet met alle kracht te bevorderen, zooals ons strijdprogram ook reeds te kennen geeft, door in één adem als eerste punt: „invoering van algemeen direkt enkelvoudig kiesrecht voor mannen *en vrouwen*” te noemen.

Een ander soort tegenwerping is die, welke van de Christelijke zijde komt. Zij is daarin van de vorigen onderscheiden, en moet daarom apart behandeld worden, omdat zij niet enkel een uitvlucht van bezitters is, maar zich ook in de arbeidersklasse zelf doet gelden en een deel van haar half-vijandig, in elk geval afwijzend tegenover het A. K. doet staan. De anti-revolutionaire partij heeft *huismanskiesrecht* in haar program geschreven, het kiesrecht voor *gezinshoofden*, en bestrijdt daarmee de eisch van A. K. Het kiesrecht voor gezinshoofden, zegt zij, is een organisch kiesrecht, dat rekening houdt met de samenstelling der maatschappij. Want de maatschappij bestaat niet uit aparte mensen, maar uit gezinnen; het huisgezin is de cel der maatschappij, de eenheid, waaruit het volksleven is opgebouwd, dus behoort een volksvertegenwoordiging ook van deze eenheden uit te gaan. Algemeen kiesrecht is een atomistisch kiesrecht, dat deze cellen, deze eenheden negeert, en net doet, of de maatschappij uit een hoop losse personen bestaat. Het is dus in strijd met de werkelijke bouw van de maatschappij.

Nu is aan deze leer, zooals aan de meeste politieke grondstellingen en programpunten der christelijke partij, niets specifiek christelijks — het A. K. in het christelijke Amerika, waartegen de christenen zich daar nooit verzet hebben, bewijst dit reeds. Zooals haar meeste andere programeischen, zoo heeft ook deze van het huismanskiesrecht een kleinburgerlijk-reaktionair karakter. Haar grondslag vindt men, niet in de christelijke leerstellingen, maar in de maatschappelijke gesteldheid onder het kleinbedrijf. Wie in de Bijbel zoekt naar argumenten voor het huismanskiesrecht, zal ze daar niet vinden; maar als hij bedenkt, hoe de antirevolutionaire leer eene ideologie is van het kleinbedrijf, en zich daarin het reaktionair verlangen der kleine burgerij naar terugkeer van vroegere toestanden uitsprekt, zal hij bij studie der ekonomische toestanden, die onder het vroegere kleinbedrijf heerschten, de oorsprong van den eisch van huismanskiesrecht ontdekken.

Onder het kleinbedrijf *was* werkelijk het huisgezin de cel der maatschappij. Het was in de eerste plaats de produktie-eenheid; de leden van hetzelfde gezin, vader, moeder, kinderen, vermeerderd met inwonende dienstboden en leerlingen vormden te zamen een organisch geheel, een produktieve groep, waarbinnen verdeling van arbeid heerschte en de leden elkaar aanvulden, een wereld in het klein; de geheele maatschappij bestond uit zulke gelijksoortige produktie-eenheden, zooals een organisme uit gelijke, naast elkaar liggende en door stofwisseling samenhangende cellen bestaat. De onafhankelijke producenten, waarvan de staathuishoudkunde spreekt, die hun produkten als waren ruilen, zijn in werkelijkheid deze groepen, deze werelden in het klein, ieder vertegenwoordigd door den leider der produktie, den heer des huizes,

het gezinshoofd. Hier heeft dus het gezinshoofd als zoodanig een belangrijke rol in de maatschappelijke produktie. Het huis, het „erf en eigen” is de plaats voor de produktie; het omvat werkplaats en magazijn, spin-en naaikamer, tuin en akker; het is de plaats voor de warenomzet, de winkel, waar het geproduceerde uitgesteld of de klanten ontvangen worden; het is de plaats voor de konsumtie, de woning met provisiekamer en kelder. Het bevat de plaats, waar de kinderen opgroeien, waar ze leeren, waar ze in het vak van den vader opgeleid worden; het geeft de niet voor deelneming aan de produktie geschikten, de grijsaards en de zieken, de plaats, waar zij zonder zorg hun dagen kunnen doorbrengen. Alle maatschappelijke functies waren op die wijze in elk afzonderlijk huis vereenigd.

Maar deze maatschappelijke toestand is thans voor 't grootste deel verdwenen; slechts op afgelegen dorpen vindt men er nog herinneringen aan. Het huis, de economische cel, is vergruisd, in zijn atomen opgelost, die zich naar alle winden verstrooid en zich dan op nieuwe wijze, soort bij soort, tot nieuwe lichamen samengevoegd hebben. 1) De werkplaats is geworden tot de fabriek, thans de produktieve eenheid van de maatschappij geworden, waar honderden „gezinshoofden” thans samenkomen om in dienst van de moderne leiders der produktie waren voort te brengen. De warenomzet geschiedt in afzonderlijke winkels, de opstapeling in aparte pakhuizen; in plaats van spin- en naaikamer in elk huis zijn de spinfabriek, en de konfektiewerkplaats gekomen. In plaats van eigen akker en tuin, deel van een productief geheel, komt de groenteboer aan elke deur, die de groenteverbouwer voor een groot aantal gezinnen gezamenlijk is. Zelfs van haar functies als plaats voor konsumtie heeft het huis veel moeten afstaan; haar provisiekamer en kelder wordt, voor vele gezinnen te zamen, door het magazijn van den kruidenier vertegenwoordigd. De opvoeding der kinderen geschiedt in de school en in de werkplaats bij een baas; voor de verpleging van zieken heeft men ziekenhuizen, voor de verpleging van grijsaards oude-mannenhuizen, voor de kleinste kinderen kinderbewaarplaatsen; zelfs voor de gezelligheid heeft men aparte inrichtingen, societeit en kroeg.

Voor elk der vele maatschappelijke functies, die voorheen huis en gezin vervulden, zijn door een ver gaande verdeling van arbeid, afzonderlijke maatschappelijke instituten in plaats gekomen. Voor dat wat nu het huis heet, de huurkazerne, is niets overgebleven, dan de functie van bescherming tegen weer en wind en gelegenheid tot samenleven van man, vrouw en kinderen te bieden, voor den rusttijd, waarin zij niet door hun maatschappelijke functies, in de vermelde

maatschappelijke instituten fabriek, winkel, school, kantoor etc. in beslag genomen worden.

De band tusschen de leden van één gezin was in den ouden tijd een uiterst nauwe en veelzijdige; zij waren niet enkel en altijd verwanten maar zij waren ook en vooral arbeidsgenooten, op wier samenwerking onder leiding van het gezinshoofd deze wereld in 't klein rustte. Hier was het gezinshoofd de natuurlijke vertegenwoordiger van de geheele cel-gemeenschap. Thans zijn die gemeenschappen opgelost, ontbonden in hun atomen, de afzonderlijke menschen, die zich ieder hun eigen weg zoeken en wier belangen zich op geheel andere wijze groepeeren. De man gaat naar de fabriek of het kantoor, de vrouw naar een andere fabriek of een winkel; de kinderen verdwijnen uit het huis, zoodra zij nagenoeg volgroeid zijn, en blijven zij in hun ouderlijk huis eten en slapen, dan doen zij dat evenals vreemden het zouden doen, onder naam en beding van kostgangers. De eenige band, die overgebleven is, is die van de bloedverwantschap, en bij de bezittende klasse, die van het bezit. De maatschappelijke toestand, waarbij een gezinshoofd als vertegenwoordiger van het gezin kon gelden, is verdwenen.

Reeds is dat gedeeltelijk door de antirevolutionairen zelf erkend door de toevoeging: gezinshoofden „of daarmee gelijkgestelden”. Hierin is uitgedrukt, dat reeds zóóvelen als alleen levende personen buiten het moderne verkreupelde gezin staan, die toch maatschappelijk van beteekenis zijn, dat hun uitsluiting slechts de zotheid van het aangenomen kenmerk zou kunnen doen uitkomen. De uitbreiding van die gelijkgestelden tot zelfstandige ongehuwde vrouwen, waarvan sommige antirevolutionairen zich voorstanders verklaren, strekt evenzeer en nog sterker, om te doen uitkomen, dat tegenwoordig huisvader, gezinshoofd zijn een volkomen beteekenislooze bijkomstigheid is, die met de maatschappelijke taak niets te maken heeft.

Door de logika der maatschappelijke werkelijkheid daartoe gedwongen, hebben de antirevolutionaire woordvoerders op deze wijze zelf den grondslag van hun programeisch ondermijnd. Waarom houden zij er dan zoo hardnekkig aan vast? Enkel, om de beweging voor het A. K. tegen te werken.

Zooals wij vroeger reeds uiteengezet hebben, heeft deze partij niet het minste belang bij uitbreiding van kiesrecht, nu de kleine burgerij het heeft; toch kan zij om de haar aanhangende arbeiders zich niet tegen arbeiderskiesrecht verklaren; daarom houdt zij zoo hardnekkig vast aan de leuze, waarmee zij de christelijke arbeiders van hun klassegenooten hoopt gescheiden te houden.

Op den duur kan dit niet gelukken; maar al zouden daardoor de christelijke arbeiders van onzen kiesrechtstrijd verwijderd blijven: tegen-

1) Zie hierover het voortreffelijke werk van Josef Karner: „Die soziale Function der Rechtsinstitute” in de Marxstudien.

gehouden wordt die daardoor niet, en wij zullen buiten hen om ons doel bereiken. Te verwachten is echter, dat met het aanzwellen der kiesrechtbeweging ook velen uit deze groep opgewekt en meegesleept zullen worden.

* *
* *

Nog is de Russische revolutie pas begonnen, en reeds heeft de eerste stormloop van het proletariaat zich in de omliggende landen doen gevoelen. Het spreekt, dat de nederlaag en de val van de stevigste rots der reaktie ook de andere reaktionaire machten in Europa wat minder vast van vertrouwen en tot koncessies aan de arbeiders geneigd maakt. De heerschende, en in de laatste tientallen van jaren steeds stijgende reaktie in West Europa zal nu een tijd lang moeten wijken voor een meer democratische strooming, een eenigszins toegeven aan de arbeidersklasse, nu voor hardnekkige behoudzucht de moed begint te ontbreken.

Het eerst is het Oostenrijksch moeras door de frissche golf der revolutie bereikt. Als kenschetsing van den ommekeer, die daar plaats greep, nemen wij het volgende uit een brief van den Weenschen correspondent in de *N. Rott. Ct.* (24 Nov.) over:

„Hier is niemand meer tegen algemeen stemrecht, al weet men ook niet, wat er uit de stembus zal springen. Vriend en vijand, regeering en kamer, allen zijn overtuigd, dat de beweging niet meer te stuiten is. Het is gauw gegaan met die kentering van denkbeelden. Voor een half jaar wou men er nog niet van weten en nu is dit stemrecht ons nabij als in een bliksemrein. Een samenloop van gebeurtenissen was daartoe noodig, zonderling en treffend als maar zelden.”

Zonderling en treffend schijnen ze hem, die den diepsten grond der dingen niet ziet. De beide factoren, die tot dezen plotselingen ommekeer hebben saamgewerkt zijn: de Russische revolutie, die den stoot gaf; en de voorafgaande duchtige, stevige klassebewuste organisatie der Oostenrijksche arbeiders. Jaren lang scheen haar actie niets uit te werken; nu valt hun de rijpe vrucht in den schoot.

Deze snelle omkeer, die de *Rotterdammer* beschrijft, is een les en een voorbeeld voor alle wankelmoedigen en klein-geloovigen. Als de Nederlandsche arbeiders maar zorgen, dat zij hun organisaties versterken en met stevig klassebewustzijn doordringen, kunnen zij zeker zijn, dat ook weldra hún dag zal aanbreken. Maar dan dienen voor de kiesrechtbeweging thans alle krachten, in de eerste plaats die van onze partij, ingespannen te worden.